

Pouk, ki navduši

Začetno opismenjevanje kot osnova bralne pismenosti

Špela Kralj
Suzana Mozetič
Osnovna šola Kašelj

Povzetek: Začetno opismenjevanje se ne začne v 1. razredu osnovne šole, zagotovo pa se takrat učenec sreča s sistematičnim in ponavljajočim se glasovnim in besednim razločevanjem in razčlenjevanjem. Obe sposobnosti umeščamo v proces pismenosti, pri kateri se med seboj prepletajo vse sporazumevalne zmožnosti (govorjenje, poslušanje, branje in pisanje). Učiteljice v 1. razredu praviloma največ časa namenimo razvijanju slušne in govorne zmožnosti, ki sta kot ključ, ki odpira vrata v svet branja in pisanja. V tem obdobju je zato pomembno delo s praktičnimi didaktičnimi pripomočki, ki otroka dodatno motivirajo za delo. V učnem načrtu za slovenščino je zapisano, da učenec individualizirano in postopno razvija zmožnosti branja in pisanja ter da je učiteljeva naloga sprotno preverjanje napredka pri opismenjevanju posameznega otroka (Učni načrt za slovenščino, 2011). Ravno ta izziv naju je spodbudil k drugačni didaktičnometodični organizaciji pouka. Ta vključuje notranjo diferenciacijo, pri kateri učenci razvijajo glasovne, besedne in oblikovne veščine, glede na svoje predznanje in odnos do besedila.

Ključne besede: jezik, bralna pismenost, začetno opismenjevanje, sporazumevalne zmožnosti, veščine, notranja diferenciacija. **Abstract:** Beginner literacy does not start in the first grade of the primary school. Nevertheless it is certain that it is then when a student is faced with a systematic and repeated voice and word distinction and analysis. Both competences are a part of literacy where all language abilities (speaking, listening, reading, writing) intertwine. As a rule, teachers in the first grade stress the development of listening and speaking as they are the key to the world of reading and writing. Thus it is essential to use didactic help which motivates the children. The Slovene language syllabus defines the development of reading and writing as an individual process monitored by the teacher (Slovene language syllabus, 2011:9). It was this challenge which has motivated us to organise instruction in a different way. Thus it includes differentiation where students develop voice, word and sight skills according to their previous knowledge and relation to the text. **Key words:** language, reading literacy, beginner literacy, communicative abilities, competences, differentiation.

Uvod

V pedagoških diskusijah in pogovorih velikokrat slišimo besedno zvezo bralna pismenost. Laiki jo ponavadi povezujejo zgolj z branjem in razumevanjem prebranega besedila, pedagoški delavci pa vemo, da ta proces vključuje mnogo več. Nacionalna strategija za razvoj pismenosti¹ bralno pismenost opredeljuje kot »trajno razvijajočo se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za tvorjenje, razumevanje in uporabo besedil za potrebe življenja v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi«.

Začetno opismenjevanje omogoča učencu dekodiranje glasov v navezavi s črko. Odpre mu celostni pogled na besedilo, posamezno besedo in poved. Učenec z govorjenjem in poslušanjem razvija svoje besedišče, ki pomembno vpliva na doživljanje jezika. Te zmožnosti kasneje omogočajo posamezniku, da tvori razumljiva besedila.

Bralna pismenost in notranja diferenciacija

V tem šolskem letu z vzgojiteljico poučujeva v 1. razredu OŠ. Načrtno sva se odločili, da bova skozi

vse leto izvajali dejavnosti, s katerimi bomo na različne načine razvijali bralno pismenost. Za izhodišče sva izbrali t. i. stopenjski pouk, kjer je pomembno, da vsi otroci, ne glede na predznanje, skupaj razvijajo dejavnosti začetnega opismenjevanja. (Walpole in McKenna, 2007). Stopenjski pouk vključuje 3 stopnje:

- Prva stopnja (visoko kakovosten pouk za vse učence)
- Druga stopnja (diferencirano delo v manjših skupinah)
- Tretja stopnja (intervencijski program – dopolnilni pouk)

Prva stopnja je namenjena prav vsem učencem. Učitelj jo uporablja pri uvajanju nove črke, glasovnem razločevanju, zlogovanju ali glaskovanju. Ta stopnja lahko poteka frontalno. Zaželeno pa je, da ob tem uporabljamo konkretne pripomočke, besedne igre, uganke, ki učencem pomenijo izziv. Na drugi stopnji učitelj izvaja notranjo diferenciacijo, saj učence razdeli po skupinah glede na sposobnosti, veščine in socialne interese. Skupine so pretočne in se po potrebi spreminjajo. Tretja stopnja pa je namenjena učencem, ki zaradi takšnih ali drugačnih razlogov tudi v manjših skupinah ne dosežejo minimalnega napredka. V posodobljenem učnem načrtu za slovenščino je zapisano, da je začetno opismenjevanje proces, ki se praviloma sklene ob koncu 3. razreda. Ker pa so med otroki, ki vstopajo v šolo, velike razlike v predznanju, mora učitelj razvijati predopismenjevalne zmožnosti sistematično. V fazi predopismenjevanja in začetnega opismenjevanja so pomembna predvsem naslednja področja:

- poznavanje koncepta knjige in tiska
- fonološko zavedanje
- vidno zaznavanje
- grafomotorika
- orientacija

V prispevku bova predstavili primer obravnave pesmi Naša kuharica pri uri slovenskega jezika. Razvijali sva naslednje zmožnosti:

- zmožnost branja in pisanja,
- razvijanje slogovne in jezikovne zmožnosti,
- razvijanje metajezikovne zmožnosti.

V prvi fazi sem prebrala učencem pesem. Po drugem branju smo se pogovorili o neznanih besedah

in jih razložili. V pesmi smo iskali rime, kasneje so učenci ustvarjali tudi svoje. Ker imamo letos v razredu ABC-kotiček (slika 1), z vzgojiteljico velikokrat poseževa po različnih didaktičnih materialih. Tokrat smo uporabili stavnico celotne abecede, ki smo jo uporabili v drugi fazi stopenjskega pouka (slika 2).

V tej fazi sva otroke razdelili v pet skupin tako, da sva upoštevali njihove predopismenjevalne spretnosti.² Vsaka skupina je imela označen del pesmi, ki ga je s stavnico preslikala v obliko besedila (slika 3).

Učenci so skupaj iskali ustrezne kartončke s črkami, ki so jih vtikali v kačasto oblikovan plastelin. Upoštevatni so morali tudi prestedke med besedami in ločila, ki so jih naredili iz plastelina.

Na koncu smo sestavili celotno pesem tako, da smo združili vse njene dele (slika 4, 5).

Sklep

Z vzgojiteljico sva bili zadovoljni z izvedeno uro. Prav tako so uživali otroci. Meniva, da je treba kakovosten pouk omogočiti vsem učencem, ne glede na predznanje. Nekateri učenci potrebujejo več časa za razvoj določenih veščin. Takim učencem je treba ponuditi delo v manjših skupinah ali individualno.

Mednarodni rezultati (PIRLS 2001, 2006) kažejo, da so slovenski učenci pri bralni pismenosti vsako leto uspešnejši, a še vedno pod evropskim povprečjem.³ Zato je še toliko bolj pomembno upoštevati priporočila posodobljenega učnega načrta za slovenščino, kjer je navedeno, da poteka proces začetnega opismenjevanja postopoma, sistematično in individualizirano.

Pri izvajanju bi učiteljem lahko pomagali nadarjeni učenci, bodisi kot »pomočniki« pri pripravi didaktičnega materiala ali pa kot pomoč pri podajanju navodil za posamezno nalogo. Tudi pri bolj individualnem delu (samostojne naloge, zapis besed, iskanje rim) bi lahko nadarjeni učenci pomagali učno šibkejšim učencem. Ob tem bi razvijali dobre medsebojne odnose in občutek empatije.

Za konec sva pripravili še nekaj opisov dejavnosti, ki jih izvajava v okviru začetnega opismenjevanja. ■

Slika 1 in 2: ABC-kotiček [iskanje rim, protipomenk, sopomenk, iskanje besed v besedi, iskanje besed z enakim zlogom, glasom, črkovanje].

Slika 3: Učenci so prepoznavali prvi glas v besedi.

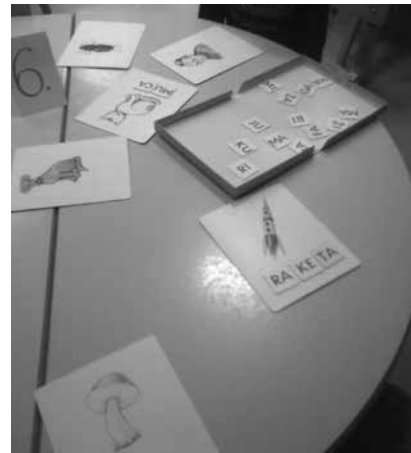
Slika 4: Besedam smo iskali ustrezne pomanjševalnice in jih narisali ter zapisali v zvezek.

Opombe:

- 1 Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti. (2006, 6). Navedeno po: Pečjak, S. (2009). Z igro razvijamo komunikacijske sposobnosti učencev. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 11.
- 2 V stopenjskem pouku je delo v majhnih skupinah oz. kottičkih prehodne narave. To pomeni, da učitelj glede na učno področje, cilje

Slika 5: Delo po kottičkih z didaktičnim paketom ABC-iger. Na sliki učenci sestavljajo besede z zlogi.

Slika 6: Učenje zapisa črk in številk (oblikovanje s plastelinom, risanje v mivko, pisanje na hrbet, številko pokaži s telesom).

Viri in literatura:

1. Nacionalna strategija za razvoj pismenosti. (2006). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
2. Pečjak, S. (2011). Razvoj komunikacijskih zmožnosti v vrtcu in začetno opismenjevanje. V F. Noliml in drugi, Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi. Zbornik prispevkov (str. 61–80). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
3. Pečjak, S. (2009). Z igro razvijamo komunikacijske sposobnosti učencev. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
4. Poučevanje branja v Evropi. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
5. Učni načrt za slovenščino. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

ali socialne in druge večine presodi, kateri učenci bodo najboljše sodelovali.

- 3 Poučevanje branja v Evropi. (2011). [Prevajanje Ljudmila Ivšek] Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, str. 23. V raziskavo PIRLS so vključeni učenci četrtilih razredov osnovne šole. Po tej raziskavi je evropsko povprečje točk 533, slovensko povprečje pa je 522.